

Л.М. УМРАЛИЕВА¹□, А.Қ. САБЫРОВА²¹М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университетінің аға оқытушысы
(Қазақстан, Шымкент қ), e-mail: Lauraumralieva@mail.ru²І. Жансүгіров атындағы Жетісу университетінің PhD докторанты
(Қазақстан, Талдықорған қ), e-mail: aselIsabirova@mail.ru**ВИРТУАЛДЫ МҰРАЖАЙ ӘДІСІН ҚОЛӨНЕР БҰЙЫМДАРЫ МЕН
ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ЖҰМЫСТАРДЫ ТАЛДАУ ҮДЕРІСІНДЕ ҚОЛДАНУ**

Аңдатпа. Мақалада виртуалды мұражай әдісін қолданудың өнертанымдық, тәрбиелік мүмкіндіктері зерттелген. Мұражайдағы өнер мұрағаттары тұтынушылық, сыйкәделік, пішіндік, станоктық ерекшеліктеріне байланысты жіктелген. Өнер орталықтарынан, мұражайдан алыс тұратын мекен-жай тұрғындары мен білімгерлер үшін виртуалды мұражайдың өнертанымдық-педагогикалық мүмкіндіктері мен қажеттіліктері ашылған. Мұражайдағы өнер мұрағаттарының ерекшеліктері, оларды талдау өлшемдері мен әдістері, өнер туындыларын болашақ мұғалімдерге таныстырудың мазмұны, бағдарламасы, әдістемесі ұсынылған. Виртуалды мұражай іс-әрекеті өнертанымдық әдіс, инновациялық әрекет ретінде танылған. Білім алушылар үшін виртуалды мұражай әдісінің, дәстүрлі әдістерден айырмашылығы, артықшылығы ашылған. Жоғары оқу орындарында мұражай әдісін қолданудың теориялық-практикалық маңызы сипатталған. Зерттеуде виртуалды мұражайдың ұлттық мәдени құндылықтарға баулуды қамтамасыз ету үдерісі, жүйелілік, өнертанымдық және әдістемелік тұрғыда негізделген.

Виртуалды мұражай әдісі арқылы өнертанымдық көрсетілімді көркемдік талдау шығарма идеясын, композициясын, колоритін, кеңістік көлемін, орындау техникасын сараптау бағытын қамтыған. Қолөнер бұйымдарының көркемдік ерекшеліктерін талдау барысында білімгерлерге бұйымның: тұтыну мәні, пішін құрауы, материалды өңдеуі, технологиясы, эргономикасы, бұйымның безендірілуі, жасалған жылы, аймағы, шебері туралы мәліметтер берумен анықталған. Зерттеу барысында виртуалды мұражай әдісін қолдануға болашақ мұғалімді даярлаудың ұсынылып отырған мазмұны, моделі, бағдарламасы, әдістемесі практикада қолданудың ұтымдылығы эксперименттік тексеру нәтижелерін сараптау бойынша көрсетілген. Виртуалды мұражай әдісі арқылы болашақ мұғалімдерді даярлаудағы жаңа сапаны қалыптастырудың мазмұны мен көрсеткіштері, белгілері бойынша тұжырымдар ұсынылған.

Кілт сөздер: виртуалды мұражай, өнертанымдық көрсетілім, панорамалық көріністер, бөлшектің көрінісі, үш өлшемді көрініс, виртуалды мұражай әдісі.

***Бізге дұрыс сілтеме жасаңыз:**

Умралиева Л.М., Сабырова А.Қ. Виртуалды мұражай әдісін қолөнер бұйымдары мен шығармашылық жұмыстарды талдау үдерісінде қолдану // *Ясауи университетінің хабаршысы*. – 2023. – №1 (127). – Б. 351–363. <https://doi.org/10.47526/2023-1/2664-0686.29>

***Cite us correctly:**

Umralieva L.M., Sabyrova A.Q. Virtualdy murajai adisin qoloner buiymdary men shygarmashylyq jumystardy taldau uderisinde qoldanu [Application of the Virtual Museum Method in the Process of Analyzing Applied Art and Creative Works] // *Iasaui universitetinin habarshysy*. – 2023. – №1 (127). – B. 351–363. <https://doi.org/10.47526/2023-1/2664-0686.29>

L.M. Umralieva¹, A.K. Sabyrova²

*¹Senior Lecturer of M. Auezov South Kazakhstan University
(Kazakhstan, Shymkent), e-mail: Lauraumralieva@mail.ru*

*²PhD Doctoral Student of Zhetysu University named after I. Zhansugurov
(Kazakhstan, Taldykorgan), e-mail: aselIsabirova@mail.ru*

Application of the Virtual Museum Method in the Process of Analyzing Applied Art and Creative Works

Abstract. The article presents the results of the research and the art history, educational possibilities of the virtual museum method. The exhibits of art in the museum are classified depending on consumer, technical, form, machine-tool features. For residents and students living away from the centers of the Museum of Art, the art history opportunities and needs of the virtual museum are open. The features of the art exhibits in the museum, criteria and methods of their analysis, content, program, methods of presentation of works of art to future teachers are presented. The virtual museum is recognized as an art criticism method, an innovative phenomenon in modern research. The advantage of the virtual museum method, as opposed to traditional methods, is revealed for students. The theoretical and practical significance of using the museum method in universities is described. The study substantiates the process of ensuring the introduction of a virtual museum to national cultural values as an art criticism opportunity, consistency, art criticism and methodology.

Artistic analysis and art history demonstration by the virtual museum method includes the direction of: analysis of the idea of the work, composition, color, volume of space, technique of execution. During the analysis of the artistic features of applied art products, students are provided with information about the product such as: consumer goods, shaping, material processing, technology, ergonomics, decorative design of the product, year of manufacture, region and master. In the course of the study of the effectiveness of the application of this method in practice, the proposed content, model, program, methods of preparing a future teacher to use the virtual museum method is determined by the expertise of prepared experts, based on the results of experimental verification. Conclusions are presented on indicators, signs with the content of the formation of a new quality in the training of future teachers by the virtual museum method.

Keywords: virtual museum, art history demonstration, frame scenes, type of detail, three-dimensional scene, virtual museum method.

Л.М. Умралиева¹, А.К. Сабырова²

*¹старший преподаватель Южно-Казахстанского университета имени М. Ауезова
(Казахстан, г. Шымкент), e-mail: Lauraumralieva@mail.ru*

*²PhD докторант Жетысуского университета имени И. Жансугурова
(Казахстан, г. Талдыкорган), e-mail: aselIsabirova@mail.ru*

Применение виртуального музейного метода в процессе анализа прикладного искусства и творческих работ

Аннотация. В статье представлены результаты исследования по определению искусствоведческих, воспитательных возможностей виртуального музейного метода. Экспонаты искусства в музее классифицированы в зависимости от потребительских, технических, формовых, станковых особенностей. Для жителей и для обучающихся, проживающих вдали от центров музея искусств, открыты искусствоведческие возможности и потребности виртуального музея. Представлены особенности художественных экспонатов находящиеся в музее, критерии и методы их анализа, содержание, программа, методы презентации произведений искусства перед будущим учителями с целью формирования

навыков анализа. Виртуальный музей признан как искусствоведческий метод, инновационным явлением в художественном образовании. Для обучающихся раскрыто преимущество виртуального музейного метода, отличие от традиционных методов обучения. Описано теоретическое практическое значение использования музейного метода в вузах. В исследовании обоснован процесс обеспечения приобщения виртуального музея к национальным культурным ценностям как принципы искусствоведческой возможности, системности, искусствования и методологии.

Художественный анализ и искусствоведческая демонстрация методом виртуального музея включает в себя направления анализа идеи произведения, композиции, колорита, объема пространства, техники выполнения. В ходе анализа художественных особенностей изделий прикладного искусства к обучающимся предоставляются сведения об изделии такие как: предмет потребления изделия, формообразование, обработка материала, технология, эргономика, декоративное оформление изделия, год изготовления, регион и мастер. В ходе изучения эффективности применения данного метода на практике, предлагаемое содержание, модель, программа, методы подготовки будущего учителя к использованию метода виртуального музея определяются экспертной оценкой подготовленных экспертов, основанной на результатах экспериментальной проверки. Представлены выводы по показателям, признакам с содержанием формирования нового качества в подготовке будущих учителей методом виртуального музея.

Ключевые слова: виртуальный музей, искусствоведческая демонстрация, панорамные сцены, вид детали, трехмерная сцена, метод виртуального музея.

Кіріспе

Қазіргі білім беру жүйесінде виртуалды кітапхана, виртуалды саз түсініктері белгілі болғанымен виртуалды мұражай ұғымы көпшілікке мәлім емес. Виртуалды мұражай бейнелеу өнерін оқыту саласына жаңадан еніп жатқан инновациялық ұғым. Мұражай – тарихи және мәдени ескерткіштерді сақтайтын мекеме [1, 10-б.].

Заманауи қолөнер туындылары мен бейнелеу шығармаларын виртуалды мұражай әдісі арқылы көркемдік талдауға болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін даярлау мәселелерін зерттеу нәтижелері бізге виртуалды мұражайдың бір саласы виртуалдық тур екенін көрсетті. *Виртуалды тур* деп – ІТ технологиясының көмегімен қашықтықтан өзара қарым-қатынас жасау мүмкіндіктері арқылы бірнеше қалалардағы өнер мұражайындағы көркемсурет шығармаларына онлайн форматында экскурсия жасауды айтамыз. Виртуалдық тур бойынша Қазақстан мұражайларындағы шығармаларды қолдану арқылы белгілі тақырыптар бойынша материалдар дайындалып, жоспарлы түрде жүзеге асырылады. Ол үшін қандай мұражайда қандай шығарма сақталғаны туралы ақпараттар тізімі жасалады. Сол шығармалар белгілі бір өнертанымдық проблемалар бойынша біріктіріледі. Шығармаларды көркемдік талдаудың мәтіндері даярланады. Олар шығарма идеясы, композициясы, түстік шешімдері, бейнелеу әдісі, орындау техникасы бағыттарын қалыптастырады. Біз виртуалды мұражай әдісі бойынша мұрағаттық өнер туындыларын әртүрлі арт білімдік тақырыптарға біріктірдік. Виртуалды мұражай әдісі арқылы «Қазақстан бейнелеу өнеріндегі Ұлы дала тақырыбы», «Бейнелеу өнеріндегі Ұлы Отан соғысы көріністері», «Қазақ салт-дәстүрлері мен ұлттық көркем шығармашылық», «Дәстүрлі ұлттық көркем бұйымдар», «Зергерлік өнер», «Отырар қыш өнері», «Этнодизайнер Кендебай Қарабалов шығармашылығы» және т.б. тақырыптарға біріктірілген кескіндемелік шығармалар мен қолөнер бұйымдарынан құралған ұлттық құндылықтардың көріністерін бейнелеген көркемдік визуалдық мәтін білімгерлерге таныстырылады [1, 69-б.].

Қазіргі кезде мектептегі бастауыш сыныптарда бейнелеу өнері сабақтарында өнер туындыларын көркемдік талдауға болашақ мұғалімдерді даярлау технологиясының қажеттігі айқын көрініс табууда. Бастауыш мектептегі бейнелеу өнері туралы әңгіме сабақты ұйымдастырудың мақсатынан бастап оқушыларды отандық, шет елдік бейнелеу өнерінің даңқты шеберлерінің өмірімен, олардың графика, кескіндеме, мүсін, қолданбалы өнер, сәулет шығармаларымен таныстыруды көздейді [3, 132-б.]. Бірақ, мұғалімнің бұл бағыттағы іс-әрекеті – оқушыларға өнер шығармаларының иллюстрацияларын көрсетумен шектеледі де, ұлттық құндылықтар болып табылатын арт нысандарды көрсетуге дәстүрлі оқыту әдістерін қолдану барысында көп жетістіктерге қол жеткізе бермейді. Мұның себебі, біріншіден, Арт нысандар болып табылатын жартастарғы таңбаларды, балбал тастарды, Ахмед Ясауи, Арыстан баб, Қарашаш ана, Ибрагим ата, Домалақ ана, Қарабура сәулет ескерткіштерінің құрылымдық кеңістіктік сипаттарын білімгерлерге талдап түсіндірудің өнертанымдық-әдістемелік мәтінінің ғылыми айналымда болмауы, өнер шығармалары мен көркем бұйымдарды өнертанулық талдау әдістерінің жоқтығы. Сонымен қатар Қазақстанның Халық суретшілері Ә. Қастеев, А. Ғалымбаева, Қ. Телжанов, Г. Исмайлова, Х. Наурызбаев, Н. Нұрмұхаммедов, М. Кенбаевтардың классикалық бейнелеу шығармалары мен заманауи қолөнер шеберлері Д. Шоқпаров, Ғ. Иляев, Қ. Тыныбеков, Б. Өтеп, Қ. Жақып туындыларының көркемдік ерекшеліктерін ашып көрсету қажеттігінің артуы мен виртуалды мұражай технологиясын қолдану әдістемесінің қазірге дейін болмауы арасындағы қарама-қайшылық проблеманы шешу мен бағдарын анықтау қажеттігін көрсетті. Осы жағдай зерттеу проблемасын «Виртуалды мұражай әдісін қолөнер бұйымдары мен шығармашылық жұмыстарды талдау үдерісінде қолдану» деп атауға негіз болды.

Зерттеу әдістері

Зерттеу мәселесі бойынша философиялық, өнертанымдық, психологиялық, педагогикалық әдебиеттерге талдау; жоғары оқу орнының оқу құжаттарына (мемлекеттік стандарт, оқу жоспары, бағдарламалар, оқулықтар), жоғары оқу орнының педагогтарының озық тәжірибелерін сараптау; оқу үдерісін бақылау; білімгерлер арасында виртуалды мұражай туралы сауалнама жүргізу; мұражайдың виртуалдық функциясы туралы әңгімелесу; педагогикалық эксперимент; нәтижелік мәліметтерді математикалық тұрғыдан өңдеу болды.

Талдау мен нәтижелер

Өнертанымдық және педагогикалық еңбектерді сараптау негізінде біз, ұлттық сәулет пен кеңістіктік-пластикалық өнер құндылықтарын толыққанды етіп оқушыларға таныстыруға мүмкіндік беретін педагогикалық іс-әрекет – виртуалды мұражай әдісі деп таныдық. Бұл іс-әрекет белгілі деңгейде болашақ мұғалімді даярлауды зерттеу қажеттігін көрсетті. Болашақ мұғалімді даярлау үдерісінде қолданылатын мұражай әдісі – ұлттық құндылықтар болып табылатын бейнелеу, сәулет пен этнодизайн нысандарын визуалдық көріністерімен понорамалық және жеке бөлшектік форматта көрсетуге жағдай жасайтын мүмкіндік. Осы аталған арт нысандардың кеңістіктегі қалпына оңтүстігінен, солтүстігінен, батысы немесе шығысынан және төбесінен көрсету арқылы кеңістіктік-пішіндік, жарықтанымдық, түстік колористикалық сипатын анықтай алатын мүмкіндік тек қана виртуалды мұражай әдісін қолөнер бұйымдары мен шығармашылық жұмыстарды талдау екенін бізге тәжірибелік зерттеу жұмыстарының нәтижелері көрсетті. Бұл әдіс мұражайдағы мұрағаттарды виртуалдық форматта, яғни HD сапасында, 360 градуста жан жағынан түгел көрсетуге жағдай туғызатыны белгілі болды [4, 588-б.].

Мұражайдың түрлері мен атқаратын қызметі ауқымды. Мұражайдың көркемдік білім беру мен ұлттық құндылықтар тәрбиесін беруде орны ерекше. Мұражайдың бір саласы – арт мұражай. Арт мұражай өнер туындыларын жинайды, зерттейді, насихаттайды және көпшілікке көрсетеді [4, 586-б.].

Көлемдік-кеңістіктік мұрағаттар қатарына жататындар: балбал тастар, алтын адам, сәулет ғимараттары, тайқазан, күбі, келі-келсап, ер тоқым, үзеңгі, т.б. сансыз заттар мен көркем бұйымдар. Жазықтық-сюжеттік шығармалар қатарына кілем, алаша, текемет, қоржын, бау-басқұр, гобелен, бізкесте, ши, бұйымдарын жатқызуға болады. Сонымен қатар бұлардың қатарына текемет-картина, кесте-картина, гобелен-картина ши-картина шығармаларын қосуға болады. Виртуалды мұражай технологиясын оқу үдерісінде қолдану өзіндік өнертанымдық іс-әрекеттер мазмұнымен сипатталады. Виртуалды мұражайдағы көлемді экспонаттарды оқушылар алдында көркемдік талдаудың өлшемдері: форма құрау, түстік шешім, пропорция, жарықтану шешімі, кеңістіктік орта мен үйлесімді қолданған бейнелеу әдісі, тарихилығы, композициясының қайталанбастығы, қозғалғыштығы болып анықталады [5, 328-б.].

Ұлттық құндылықтарды виртуалдық әдіспен болашақ мұғалімдерге таныстыру тақырыптары: жартастағы таңбалар; балбал тастар; ұлы дала сәулет ескерткіштері, алтын адам, пазырық кілемі, ұлттық ою-өрнектер; тоқыма бұйымдар, қыш өңдеу өнері; зергерлік өнер; ұлттық өнердің заманауи өнер жаңғыруы, жаңа терминдердің мәнін түсіндіру (гобелен-картина, текемет-картина, тері өңдеу-картина, кесте-картина) болып бірнеше бағытты қамтиды. Виртуалды мұражай экспонаттарының көркемдік ерекшеліктеріне байланысты, көлемдік-кеңістікті және жазықтықты сюжетті болып екіге бөлінеді [7, 69-б.].

Бұлардың әдістемесі де екі түрлі сипатта болады. Көлемді мұрағаттардың көркемдік өлшемдері: пішінқұрауы, композициясы, эргономикасы, безендірілуі, композициялық қатынастары, тұтастығы, қозғалғыштығы, т.б. Жазықтық бетінде бейнеленген туындылардың көркемдік өлшемдері: идеясы, композициясы, түстік шешімі, бейнелеу әдістері, орындау техникасы бағыттарын құрайды [8, 157-б.].

Виртуалдық мүмкіндіктер қатарына жататындар ішіндегі көркем өнер мамандығының білімгерлері үшін маңыздысы – виртуалды мұражай әдісі және виртуалды көрме. Виртуалды мұражай (ВМ) – мұражайдағы жұмыстар мен мүсіндерді, көркем экспонаттарды IT технологиясы арқылы көрсететін мүмкіндіктер жүйесі. Виртуалды мұражай әдісі – мұражай залдарын тұтастай понорамалық форматта көрсету мүмкіндігі. Виртуалды мұражай әдісі бойынша экспонаттар көріністері понорамалық көріністе немесе деталдық-фрагменттік көріністерімен де береді. Бұл әдіс мұрағаттарды толық кеңістіктік-формалық өлшемдерімен көрсете беруге жағдай туғызады. Виртуалдық понорамалық-кеңістіктік әдіс – заттың үш өлшемдік сипатын айқын көрсетеді. Ол мұрағаттардың пішіні, материалы, түрі-түсі, кеңістік өлшемдері, эргономикасы, безендірілуі, технологиялық деңгейі туралы кең көлемді визуалдық ақпарат береді. Мұражай интерьері кеңістіктік көлемді талдау әдісімен айқындалып, алыстағы немесе жақындағы мұрағаттар бөлшектері фрагменттік салыстыру сипатында көрсетуге мүмкіндік береді. Виртуалды мұражай әдісінің артықшылықтарын атап айтқанда: виртуалдық мүмкіндіктер арқылы берілген форма, материалдар фактурасы, түстер ерекшеліктері, жарық пен көлеңке, заттың безендірілуі, эргономикасы арқылы берілген ақпараттар интеграциясы ұлттық құндылықтардың даралық ерекшеліктерін айқындайды.

Мектеп оқушылары жаңа әдіс бойынша сабақ үдерісінде Ә. Қастеев атындағы бейнелеу өнері мұражайындағы, республикалық тарихи мұражайындағы мұрағаттарды көруге мүмкіндік алады [10, 18-б.]. Қазіргі таңда барлық мегаполис қалалар мен бірқатар облыс орталығындағы қалаларда бейнелеу өнері мұражайлары бар. Виртуалды мұражай әдісін қолдану жағдайы мұражайға барудың қажеттілігін төмендетіп, оны техника көмегімен өнертанымдық тұрғыда талдауға мүмкіндік туғызады, визуалдық формат қабылдау мен бағалау арқылы демонстрациялап көрсету мүмкіндігін арттырады. Виртуалды мұражай жағдайында мұғалімнің қызмет шеңбері: мұражайдағы шығармашылық ұлттық құндылықтарды видеоға түсіру тақырыбын анықтау; тақырып бойынша сценария жасау; сценария бойынша таспаға түсіру; сабақта немесе сабақтан тыс уақытта видеоны

білімгерлерге көрсету; мұрағаттардың көркемдік өлшемдеріне талдау жасау бағыттарын қамтиды [11, 94-б.].

Виртуалды мұражай әдісі – мұражайдың интерьеріндегі тарихи сәулет экспонаттары, қолөнер бұйымдары: кілем, алаша, бау-басқұр, келі-келсап, ер тұрман, мен кескіндеме, графика, мүсін шығармаларын визуальдық мұражай құралдарының көмегі мол. Заттардың даралық ерекшеліктері туралы визуальдық ақпараттар мол болған сайын виртуалды қабылдаудың көркемдік сапасы ашылып, образы толығына түседі [12, 5-б.].

Виртуалды мұражай әдісі – мұражай экспонаттарын виртуалдық мүмкіндіктер арқылы көрсету іс-әрекет тәсілдерін біріктіреді. *Виртуалды мұражай мүмкіндіктері*: өнер нысанын мұражай ортасындағы кеңістіктік қалпын жан-жақты көрсетуі; қажетті ұсақ бөлшектерін «арт фрагмент» түрінде үлкейтіп беруі; үлкен қалалардағы арт мұражайларға топ-топ болып баратын жолсапар шығындарына жол бермеу, қаржы үнемдеу; әлемдік бейнелеу өнерінің шеберлері шығармаларымен оқушылар мен студенттерді онлайн, офлайн форматында таныстыру болып табылады.

Мұрағаттармен виртуалды танысу: білімгерлерді таныстыру және көрермендерді таныстыру болып екіге бөліп қарастырылады. Оқушыларды таныстыру: мұражайдағы көлемді арт нысанды таныстыру және жазықтық бетінде бейнеленген туындыларды таныстыру болып екі бағыттарды қамтиды.

Мектептің виртуалды мұражайы – арт білім берудің ұтымды мүмкіндігі. Қазіргі кезде Қазақстанда бірқатар мектепте виртуалды мұражайлар жұмыс істейді. Олардың арасында конкурстар ұйымдастырылады. Мұндай іс шара мектеп виртуалды мұражай сапасының көтерілуі, білім алушылардың дүниетанымы мен өнертанымының артуына жағдай жасайды. Виртуалды мұражай әдісі – білімгерлерді ұлттық құндылықтармен таныстырудың ауқымды мүмкіндігі. Бұл орайда, Алматыдағы бейнелеу өнерінің шығармалары мен қолөнердің көркем бұйымдары сақталатын орталықтың ерекшеліктерін атап өту орынды. Ә. Қастеев атындағы өнер мұражайы еліміздегі көркемсурет туындылары жинақталған ең ірі мәдени көркемдік құндылықтар сақталатын мекеме. Мұражай ұжымы қазіргі уақытта әлеуметтік желілердегі парақшалары, мекеме сайты арқылы виртуалдық экскурсияларды ұйымдастырады. Өнертану қызметкерлерінің ұжымы соңғы жылдарда «Орыс өнері», «1950 жылдардағы Қазақстан бейнелеу өнері» тақырыптарына виртуалдық көрсетілімдер дайындайды. Виртуалдық көрсетілімдер мұражай қорындағы мұрағаттарды көрсету арқылы жүзеге асырылады [10, 93-б.].

Виртуалды мұражайда шығармашылық театрлық іс-шаралар арқылы оқытудың ұтымдылығы туралы шет елдік ғалымдар зерттеулерін талдау, виртуалды мұражай әдісін қолдану арқылы бейнелеу шығармалары мен қолөнер бұйымдарын көркемдік талдау проблемасы бойынша бізге бірқатар тұжырымдар жасауға мүмкіндік берді. Виртуалды мұражайлардағы танымдық әдістерді пайдалану туралы мұғалімдердің пікірлерін талдау нәтижелеріне сәйкес, мұғалімдер виртуалды мұражайлардағы шығармаларды көркемдік талдауды жоспарлау, ұйымдастыру және бағалау тұрғысынан іс әрекетті практикалық тұрғыда ұйымдастыру өмірге лайықты іс деп санайды. Сонымен қатар, ол мұражайдағы драматургиямен айналысатын студенттердің тәжірибесі мұражайдағы бұрынғы дәстүрлі тәжірибесінен гөрі қызықты, өмірге бағытталғанын және тұрақты екенін анықтаған. Ол сандық ақпараттық дәуірдегі мәдени сәйкестікті қалыптастырудағы виртуалды мұражайлардың маңыздылығын атап өтті. Булут пен Узун (2021) [3, 151-б.] өз зерттеулерінде виртуалды мұражайлар мен шығармашылық драмаларға арналған семинар ұсынған және виртуалды мұражайлардағы театрлық іс-шаралар студенттерге өнер арқылы мәдени мұра нысандарын беретіндігін, оқу процесін мазмұндық тұрғыда байытындығын мәлімдеген. Талқылау барысында зерттеу нәтижелері анықталып, мұғалімдердің білім беруде виртуалды мұражайлардан жеткілікті тәжірибе деңгейі аз екенін көрсеткен. Алайда, барлық мұғалімдер

виртуалды мұражай сабақтарында танымдық іс-әрекеттерін орындай алатындықтарын айтқан [5, 330-б.].

Виртуалдық тур экскурсиялар бірнеше қалалардағы өнер мұражайларда орналасқан өнер туындыларын көрсетуге мүмкіндік беретін туристік маршруттар бойынша, виртуалдық мүмкіндіктер арқылы жүзеге асырылады [6, 33-б.]. Сонымен қатар ол, білім алушылардың сабаққа деген ынтасын арттырып және олардың жетістіктерін арттыруға виртуалды мұражайлардағы шығармашылық драмалық іс-әрекеттің үлесі зор болатындығын мәлімдеген. Фокидес пен Сфакиану (2017) [8, 72-б.] өз зерттеулерінде бастауыш мектептерде виртуалды мұражайлардың білім беруде қолданылуын дұрыс бағалаған, олар виртуалды мұражайларда білім алған студенттердің жетістіктері виртуалды мұражайларда білім алмағандарға қарағанда жоғары екенін көрсеткен. Сонымен қатар виртуалды білім беру ортасында жүзеге асырылатын виртуалды мұражай әдісі арқылы білім беру тәжірибесінің болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің танымдық әрекетіне деген әсері зерттелген. Төрт апталық оқудан кейін мұғалімге үміткерлер бұл белсенді оқу процесін виртуалды мұражай әдісінің көмегімен орнатуға болады, бұл өнертанымдық зерттеулер жасау курсы үйренуді жеңілдетеді деген пікірде болды [7, 110-б.].

Мұражайлардағы білім беру практикасына арналған болашақ сынып жетекшілері өзін-өзі қамтамасыз етуі төмен екенін анықтады және мұражайлардағы курстарды өңдеудегі өзін-өзі оқыту деңгейі оқудан кейін оң тарапқа жақсарды деп мәлімдеді [8, 148-б.]. Сондай-ақ осы саладағы болашақ мұғалімдердің көркемдік білімінің, арт нысандарды өнертанымдық талдау тәжірибесінің жеткіліксіздігін және өзінің зерттеу сұрақтарына қайтарған жауаптарында виртуалды мұражай әдісін арт білімін беру бағдарламаларына енгізу қажеттілігін атап өтті, онда ол студенттердің мұғалімдер даярлау бағдарламаларында виртуалды мұражай білімі курсының қажеттілігі туралы көзқарастарын оң тараптан бағалаған [12, 5-б.].

Практикалық іс-әрекеттік зерттеуге қатысқан мұғалімдер виртуалды мұражайларда шығармашылық жұмыстар және қолөнер бұйымдарын талдау іс-әрекеті виртуалды мұражай студенттердің үлгерімі мен ынтасын арттыратынын көрсеткен. Мұғалімдер виртуалды мұражай әдісімен көркемдік шығармашылықты талдауға оң көзқараспен қараса да, олардың осы саладағы тәжірибесіздігі олардың бұл іс-әрекетпен айналыспауының басты себебі екендігін көрсетеді. Өзінің зерттеуінде Караосманоглу (2017) мұражайда шығармашылық драманы қолданып оқу тәжірибесін ұйымдастыру мәселесін қарастырған. Зерттеу нәтижесінде ол студенттердің тәжірибеге негізделген оқу стилі болып табылатын мұражайдағы театрлық іс-шаралар арқылы үнемі және тұрғылықты оқуды ұйымдастыруды тануға болатынын айтқан. Сонымен қатар, олар мұражайдағы драматургиямен айналысатын студенттердің тәжірибесі мұражайдағы бұрынғы тәжірибесінен гөрі қызықты, өмірге бағытталған және тұрақты екенін анықтаған [13, 47-б.].

Зерттеуші Георгиу мен Стефан мұғалімдердің виртуалды мұражайда шығармашылық театрлық іс-шараларды ұйымдастыруы арқылы, студенттер мәдени мұра туралы ойын-сауық және көркемдік форма туралы түсінік ала алады деп көрсеткен (2018) [14, 50-б.]. Боуэннің [13, 60-б.] айтуынша, виртуалды мұражай қосымшасын таңдаудағы себептердің бірі – виртуалды мұражайларға баруды ұйымдастырудың қарапайымдылығы. Зерттеу барысында виртуалды мұражайдың білім алушылардың жетістігі мен мотивациясына әсері туралы мұғалімдер оң пікірде болғандығын айтқан. Көптеген мұғалімдер виртуалды мұражайдағы шығармашылық іс-шаралар оқытудың тұрақтылығын арттыруда тиімді болатынын мәлімдеді, өзінің зерттеуінде Караосманоглу мәлімдеген (2017) [14, 48-б.]. Ол мұражайдағы шығармашылық драма мен оқу тәжірибесін қарастырған. Зерттеу нәтижесінде ол студенттердің тәжірибеге негізделген оқу стилі болып табылатын мұражайдағы театрлық іс-шаралар арқылы үнемі білім алуды түсінетінін айтқан.

Бұл саладағы зерттеулер негізінен мұражай әдісінің біліммен қатар тәрбие саласында қолданылуын қамтиды. Мұражайлардағы шығармашылықты виртуалды мұражай әдісін қолдану арқылы талдау практикасы әлі де жаңа зерттеу саласы болса да, виртуалды мұражайлардағы шығармашылық жұмыстар мен қолөнер бұйымдарын талдау практикасы өте сирек зерттеулер жүргізілген сала болып табылады. Сонымен қатар оқушыларды ұлттық мәдени құндылықтарға баулу іс-әрекеттерін көбейту арқылы, өнерді талдау мүмкіндіктерін, оқытудың әртүрлі жаңа әдістерін жасауға бағытталған зерттеулер жүргізілуі керектігі көрінді [14, 39-б.].

Зерттеуші Callaway (2012) [15, 39-б.] мұражайға келушілерге шығармашылық драма сағатын ұсынатын мобильді мұражай жүйесін ұсынған. Оның зерттеуі аталған әдістің қатысушыларға оң әсерінің болатынына назар аударған. Осы саладағы зерттеулердің нәтижелері мұғалімдердің бұл салада толық құзыреттілікке ие еместігін көрсеткен, бірақ олар виртуалды мұражай әдісін шығармашылық жұмыстар мен қолөнер бұйымдарын көркемдік білім беруді талдаудан бастап, білім беру үдерісінде қолдануға шынайы қызығушылық танытқан.

Бұл зерттеу барысында өнер арқылы ұлттық мәдени құндылықтарды оқу мен тәрбие ісінде жандандыру мақсатында виртуалды мұражайдағы шығармашылық жұмыстар мен қолөнер бұйымдарын талдау практикасы туралы мұғалімдердің көзқарастары бағаланды. Біз өмір сүріп жатқан технологиялар ғасыры да, covid-19 пандемия процесі де білім беруде виртуалды мұражайдағы шығармашылық жұмыстар мен қолөнер бұйымдарын талдау технологиясын қолдануды қажеттігін көрсетті. Бұл бағытта зерттеу тобы бастауыш сынып мұғалімдерінің виртуалды мұражай мен шығармашылық практикасы және осы әдісті қолдану туралы пікірлері зерттеу мазмұнына қосылды. Көптеген мұғалімдер виртуалды мұражайдағы шығармашылық жұмыстар мен қолөнер бұйымдарын талдау әдістерін өз сабақтарында осы кезге дейін қолданбаған деген қорытындыға келдік, бірақ олардың барлығы осы қосымшаларды қолдануға деген оң көзқарасы бар екені белгілі болды. Мұғалімдер өздерінің өз бетінше жинақтаған тәжірибесі виртуалды мұражайда шығармашылық жұмыстар мен қолөнер бұйымдарын талдау әдісін қолдану үшін жеткіліксіз деп санайды. Сонымен қатар, оқытушылар виртуалды мұражайлардағы шығармаларды пайдалану ісін жоспарлау, тәжірибеге енгізу және оны бағалау кезеңдерінің практикалық нәтижелі болатынын көрсетті.

Зерттеу нәтижесінде болашақ мұғалімдерге виртуалды мұражайда шығармашылық жұмыстар мен қолөнер бұйымдарын талдауды қалай құруға болатындығын, олардың өлшемдері мен деңгейлерін үйрену керек екені белгілі болды. Ол үшін мұғалімдерді сабақ үдерісінде элективті пәнді оқыту бағдарламасын ұйымдастыруы тиіс екені көрінді. Виртуалды мұражайларда шығармашылық жұмыстар мен қолөнер бұйымдарын талдау бастауыш мектептерде білім беру мақсатында кеңінен қолдану үшін болашақ мұғалімге арналған жаттығу-тренингтің арқасында мүмкін болатыны көрінді. Осы мақсатқа сәйкес виртуалды мұражайлардағы шығармашылық жұмыстар мен қолөнер бұйымдарын талдау әдісін мұғалімдерді даярлау бағдарламаларына қосу қажеттігі туындайды.

Мұражай әдісін және қолөнер бұйымдары мен шығармашылық жұмыстарды көркемдік талдаудың мәселелері бойынша деректерді жинау құралдары қолданыс тапты. Деректерді зерттеудің мақсатына сәйкес зерттеуші дайындаған сұхбаттың жартылай құрылымдық формасы арқылы жиналды. Ол әдебиеттердегі сұхбаттың жартылай құрылымдық формасын жасау кезінде қарастырылды. Содан кейін 3 бастауыш сынып мұғалімінің пікірлері қосымшаның дұрыстығын (деректерді жинау құралының деңгейі, қолданылуы және анықтығы) және құрылымның сәйкестігін тексеру үшін ескерілді. Сарапшылардың қорытындыларына сәйкес сұхбаттың жартылай құрылымдық формасының соңғы формасы жасалды. Сұхбаттың жартылай құрылымдалған түрі 3 бөлімнен тұрады. Бірінші бөлімде қатысушылардың демографиялық сипаттамалары туралы 4 жабық сұрақ бар, екінші бөлімде

қатысушылардың виртуалды мұражайының тәжірибесі туралы 4 жабық сұрақ, ал үшінші бөлімде мұражай әдісін қолдана отырып, виртуалды мұражай әдісімен оқытуға негізделген қатысушылардың көзқарастары туралы 4 ашық сұрақ болды. Зерттеуге дайындалған сұхбаттың жартылай құрылымдалған түрі 1 кестеде келтірілген.

Деректерді жинау процесі – зерттеуге дайындалған сұхбаттың жартылай құрылымдалған түрі зерттеуге өз еркімен қатысқысы келген сынып жетекшілеріне электронды пошта арқылы жіберілді. Деректер жинауға дайындалған сұхбат түрінде мұғалімдерге әртүрлі көлемдегі сұрақтар қойылып, мұғалімдер айтқан пікірлер негізінде егжей-тегжейлі мәліметтер алуға әрекет жасалды.

Деректерді талдау – зерттеу барысында деректер қысқаша аудит стратегиясын қолдану арқылы біртіндеп жасалды (Reed, Procter and Murray, 1996). Зерттеудің кіші мақсаттары үшін жасалған жартылай құрылымды сұхбат формасының бірінші және екінші бөліктерінің деректері үшін сипаттамалық статистика (f, %); және сипаттамалық талдау үшінші бөліктегі ашық (құрылымданбаған) сұрақтар үшін қолданылды. Деректер теориялық негізде кодталғанға дейін сипаттамалық талдау үшін кодтардың тізімі дайындалды. Сипаттамалық талдаудың екінші кезеңі – ішкі сұрауларға сәйкес кодталды.

Зерттеуші деректерінің ұқсастықтары мен айырмашылықтарын ескере отырып, аталған сұрақтар есептеліп, жіктелді. Талдау нәтижесінде алынған сұрақтардың дұрыстығын тексеру үшін оны екі сарапшы талдау арқылы зерттеді. Тексеру нәтижесінде құрылған сұрақтар мен жіктеулер сенімді деген қорытынды жасалды. Зерттеу деректерін жинау құралы арқылы алынған бастапқы деректер сақталды. Нәтижелер презентациясына қатысушылардың пікірлері егжей-тегжейлі, тікелей көрсетілген үзінділер кірді. Бұл бөлімде сұхбаттың жартылай құрылымдық түріндегі сұрақтар туралы ақпарат берілген. Сонымен қатар 1-кестеде зерттеуге қатысқан мұғалімдердің тәжірибелік сипаттамалары көрсетілген.

1-кесте – Мұғалімдерді кәсіби тәжірибесі бойынша бөлу туралы мәліметтер

Кәсіби тәжірибесі	Жынысы		Барлығы
	(Әйелдер)	(Ер адамдар)	
0–5 жыл	-	1	1
6–10 жыл	3	6	9
11–15 жыл	9	4	13
16 жыл және одан жоғары	2	-	2
Барлығы	14	11	25

1-кестені зерттеу барысында зерттеуге өз еркімен қатысқан 25 мұғалімнің 14-і әйел, ал 11-і ер адам болды. Зерттеуге қатысқан мұғалімдердің басым көпшілігінде 11–15 жылдық жұмыс тәжірибесі бар. 0–5 жыл жұмыс өтілі бар әйелдер мен 16 және одан да көп жыл жұмыс өтілі бар ер мұғалімдер зерттеуге қатысушылардың қатарына болмағанын көруге болады. 2-кестеде мұғалімдердің виртуалды мұражай әдісін қолөнер бұйымдары мен бейнелеу шығармаларын талдау барысында қолдануы туралы мәліметтер келтірілген.

2-кестеде келтірілген нәтижелерді бағалау кезінде мұғалімдердің 92%-ы студенттерін виртуалды мұражайларға баруға мәжбүрлемегені айтылды. Мұғалімдердің 76%-ы көркем шығарманы өз курстарында оқыту әдісі ретінде пайдаланбайтындықтарын білдірді. Барлық мұғалімдер виртуалды мұражай әдісін өз сабақтарында қолдануға оң ниеті бар екенін көрсетті. Сонымен қатар, мұғалімдердің 88%-ы виртуалды мұражайда шығармаларды талдауға оқыту үшін өздерінің әдістемелік даярлығын жеткіліксіз деп санайтындықтарын айтты. Нәтижелер бағаланған кезде виртуалды мұражайлар мен көркем шығарманы көркемдік талдауды өз тәжірибесінде мұғалімдердің сирек қолданатындығы байқалды. 3-

кестеде бастауыш мектептерде виртуалды мұражай әдісін функционалды пайдалану туралы мұғалімдердің пікірлері берілген.

2-кесте – Мұғалімдердің білім беруде виртуалды мұражайлар әдісі мен көркем шығарманы қолдануы

Сұрақтар	ия		жоқ	
	F	%	F	%
1. Сіз студенттеріңізді мұражайлық виртуалды экскурсияға шақырдыңыз ба?	-	-	-	-
2. Сіз өзіңіздің сабақтарыңызда оқу әдісі ретінде виртуалды мұражай әдісін қолданасыз ба?	2	8	23	92
3. Сіз өз сабақтарыңызда виртуалды мұражай әдісін пайдалану мүмкіндігін қарастырдыңыз ба?	6	24	19	76
4. Сіз виртуалды мұражай әдісін қолдану қолөнер бұйымдары мен бейнелеу шығармаларын талдауды білімгерлерге үйретуге жеткілікті деп санайсыз ба?	3	12	22	88

3-кесте – Виртуалды мұражай әдісін пайдалану туралы мұғалімдердің пікірлері

Іс-әрекеттер	Қатысушылардың пікірлері	F	%
Жоспарлау кезеңіндегі ыңғайлылық	Менің ойымша, бұл мұражайға дәстүрлі баруға дайындалудан гөрі оңай.	22	88
	Виртуалды мұражай әдісін пайдалану арқылы көркемдік білім беруден кең болашағы бар іс-әрекеттерді жоспарлау жеңіл.		
	Мен мұражай әдісін ұтымды деп санаймын және мұражайлық танымдық жұмыс кестесін анықтау мұражайға классикалық экскурсия ұйымдастырудан гөрі практикалық маңызы бар.		
Іске асыру кезеңіндегі ыңғайлылық	Менің ойымша, бұл өте функционалды онлайн-оқыту үдерісінде студенттерге көптеген пәндер бойынша тұрақты оқытуды қамтамасыз ету мүмкіндігі.	17	68
	Менің ойымша, виртуалды мұражай әдісі, мұражайларға баратын дәстүрлі экскурсиядан гөрі қолданысқа оңайырақ.		
	Бұл білімгерлердің онлайн режимінде оқу үдерісінде бейнелеу өнер мұрағаттарын пайдалануға мүмкіндік беретін үлкен де ыңғайлы әрекет.		
	Мұражайға виртуалды экскурсияның соңында сұрақ-жауап әдісі арқылы оқытудың мазмұнын толықтыруға, күшейтуге болады.		
Бағалау кезеңіндегі ыңғайлылық	Менің ойымша, виртуалды мұражай мұрағаттарын көргеннен кейін білімгерлердің визуалдық ақпараттар арқылы білгендері туралы пікір қалдыруды сұрай аласыз.	11	44
	Білімгерлер өз тәжірибелерімен бөлісе алады, виртуалды мұражай әдісін қолданғаннан кейін, олар білгендерін танымдық тұрғыда бағалай алады.		

3-кестеде виртуалды мұражай әдісін функционалды пайдалану туралы мұғалімдердің пікірлері келтірілген. Виртуалды мұражайлардың функционалдығына қатысты оқытушылардың пікірлері үш санат бойынша жиналады: жоспарлау кезеңіндегі ыңғайлылық, іске асыру кезеңіндегі ыңғайлылық және бағалау кезеңіндегі ыңғайлылық. Мұғалімдердің 88%-ы жоспарлау кезеңінде ыңғайлылық тұрғысынан виртуалды мұражай әдісін функционалды деп тапты. Мұғалімдердің 68%-ы виртуалды мұражай әдісін енгізудің қарапайымдылығын атап өтсе, 44%-ы виртуалды мұражай әдісін енгізудің бағалаудағы қарапайымдылығын атап өтті. 4-кестеде виртуалды мұражай әдісін білімгерлердің жетістігі мен мотивациясына әсері туралы мұғалімдердің пікірлері келтірілген.

Кесте 4 – Виртуалды мұражай әдісін білімгерлердің жетістігі мен мотивациясына әсері туралы мұғалімдердің пікірлері

Іс-әрекеттер	Қатысушылардың пікірлері	F	%
Оқытудың тұрақтылығын арттырады	Тұрақты оқыту болуы мүмкін, өйткені бұл студенттерге өнерді көркемдік талдауды үйренуге мүмкіндік береді.	23	92
	Менің ойымша, бұл оқытудың тиімді әдісі. Студенттер мұражай арқылы білген өнертанымдық ақпаратын ұмытпайды. Себебі бұл, зат немесе құбылыстың әсемдігін көру арқылы қабылдауға негізделеді.		
	Студенттер бейнелерді қабылдау барысында белсенді рөл атқарады, дайындықта да, қатысуда да виртуалды мұражай әдісімен шығармалар композициясы мен көлөнер бұйымдарының көлемін материалын безендірілуін талдау әрекетін ешқашан ұмытпайтын тәжірибе жиналады. Белгілі бағдарламамен оқыту барысында виртуалды мұражай әдісін қолдану тұрақтылықты қамтамасыз етеді.		
Мәдени мұра туралы, өнер туралы хабардарлықты арттырады	Менің ойымша, виртуалды мұражай әдісі мәдени мұраны зерттеуге мол мүмкіндік береді.	19	79
	Менің ойымша, бұл студенттерге мәдени мотивтерді түсінуге мүмкіндік беретін әдіс. Виртуалды мұражайлық шығармашылық іс-шара – студенттер үшін тамаша мәдениет элементтерімен таныстыратын мүмкіндік.		
	Виртуалды мұражай әдісі мәдени, көркем және өте қызықты студенттерге арналған тәжірибе.		
Студенттердің ынтасын арттырады курсты оқып, өнер нысанының жетістігін айтуға жаттығады	Білім алушылардың өнердегі сабаққа деген ынтасы мол болады, өйткені виртуалды мұражайдағы шығармалар мазмұны идеясы, композициясы мен колориті туралы мұғалімнің талдауы өнертанымдық тақырыпты қызықты етеді.	15	60
	Менің ойымша, студенттер осындай іс-шараға ынтамен қатысады, бұл табысқа жетуге оң әсер етеді.		
	Келушілердің арасындағы ынталы болған студенттер, көркемдік білім деген виртуалдық визуалдық өнерді тану деп санайды. Ынта-жігермен жасалған әр жұмыстың соңында әрқашан сәттілік болады.		

4-кестеде виртуалды мұражайдағы шығармашылық талдау жұмысының білім алушылардың жетістігі мен мотивациясына әсері туралы мұғалімдердің пікірлері келтірілген. Виртуалды мұражайда үш сыныпта мұғалімдердің пікіріне сәйкес студенттің шығармаларды талдауын зерттеу нәтижелері жиналды, бұл оқытудың тұрақтылығын, сонымен қатар студенттің курсқа деген ынтасын арттырды және оның жетістігін жоғарылатты. Мұғалімдердің 92%-ы виртуалды мұражайдағы шығармашылық жұмыстарды және көркем бұйымдарды талдауды үйрену оқудың тұрақтылығын арттырады деп мәлімдеді. Мұғалімдердің 76% Мәдени мұра туралы хабардарлықты қызықты және көркем түрде түсінудің маңыздылығын атап өтті. Мұғалімдердің 60%-ы виртуалды мұражайдағы шығармашылық жұмыстарды және көркем бұйымдарды талдау білім алушылардың сабаққа деген ынтасын арттырып, олардың жетістіктерін жоғарылатады деп мәлімдеді. Кестеден көріп отырғанымыздай, барлық мұғалімдер виртуалды мұражайдағы шығармашылық жұмыстарды және көркем бұйымдарды талдау жұмысының әсеріне оң пікір берді.

Қорытынды

Виртуалды мұражай – интернет арқылы алыс мұражайлардағы арт өнер мен рухани құндылықтар болып табылатын өнертанымдық мұрағаттарды көрудің ауқымды мүмкіндігі. Жас ұрпақты ұлттық құндылықтар арқылы көркемдік білім мен елжандылық тәрбие берудегі виртуалды мұражай әдісінің маңызы зор. Виртуалды мұражай әдісі – заманауи арт білім

берудегі инновациялық қырынан көрінген және танымдық әрекетке апаратын әдіс. Виртуалды мұражай әдісі қашықтықтан оқытуға мүмкіндік беретін тәсілдерді біріктіретін үдеріс, танымдық әдіс және өнерді қабылдау әрекеттерінің маңызды нәтижесі.

Виртуалды мұражай әдісінің бір бағыты виртуалды мұражай тур әдісі – бірнеше мұражайдағы бейнелеу туындыларын біріктіріп, кеңістіктік-пішіндік, түстік, жарықтанумен, перспективалық өлшем бірліктермен көрсетуге мүмкіндік беретін тәсілдер жиынтығы. Алыстағы бейнелеу өнері туындыларын жақынға, аудиторияға әкеліп көрсетуге жағдай жасайтын оқыту тәсілі. Бұл көркем бұйым мен жазықтық бетіндегі шығарма кеңістіктігінің ерекше өлшемдік жағдайын, сюжеттік шығармадағы берілген уақыт пен образын білімгерлер алдында шынайы ашып беруге ықпал ететін мүмкіндік. Виртуалды мұражайдың бір саласы болып табылатын виртуалдық тур әдісі – көрерменге бірнеше мұражайлардағы арт нысандарды көруге мүмкіндік берумен қатар, білімгерлердің өнерге деген қызығушылығын арттырып, өнертанымдық білім шеңберін кеңейтеді. Виртуалды мұражай әдісі қазіргі кезде виртуалды мұражай тур әдісі бағытында зерттелуде.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Ералин Қ.Е. Бейнелеу шығармаларын бағалау. – Алматы: Киберсмит, 2021. – 188 б.
2. Кузин В.С. Психология. – М.: Просвещение, 1982. – 358 с.
3. Bulut P., Uzun E.B. Sanal müzeler ve yaratıcı dramalar için atölye önerisi: Müze sınıfa geliyor! // Yaratıcı Drama Dergisi. – 2021. – №16 (1). – S. 131–156.
4. Demirel I.N. Öğretmen adaylarının müzelerdeki eğitim uygulamalarına ilişkin sınıf öğretmeni adaylarının öz yeterliliği // Olmak Abant Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi İzzet Baysal. – 2020. – №20 (1). – S. 585–604.
5. Elçi E., Uzunboylu H. Değerleri beslemek için evrensel ve kültürel bir değer ölçeği oluşturmak // Güney Afrika Eğitim Dergisi. – 2019. – №40 (1). – S. 1–8.
6. Erem E. Öğrencilerin okul öncesi eğitim müfredatında Müze Eğitimi Seçmeli Dersine ihtiyaç duyma konusundaki görüşlerini incelemek // Yaratıcı Drama Dergisi. – 2017. – №12 (2). – S. 31–42.
7. Islek D., Dancu I. Sanal bir eğitim ortamında uygulanan müze eğitimi deneyiminin gelecekteki öğretmenlerin görüşlerine etkisi // Revista de Cercetare si Interventie Sociala. – 2019. – №67. – S.114–125.
8. Karaşeva Z., Amirova A., Ageeva L., Cazdykbayeva M., Widullakızıy E. İlkokul çağındaki çocuklarda öğrenme iletişimi becerilerini oluşturmak için gelecekteki profesyonellerin hazırlanması // Dünya Eğitim Teknolojileri Dergisi: Güncel konular, bağlantı kesildi. – 2021. – №13 (3). – S. 467–484.
9. Ulgener P., Minalay H., Ture A., Tugutlu V., Harper M.G. Lise öğrencilerinin sorunlu internet kullanımı ile COVID-19 pandemi sırasında öğrenme gecikmesi ile ilişkili davranışlar arasındaki ilişkiyi araştırmak // Okullarda Küresel Liderlik ve Danışmanlık Dergisi: Modern Perspektifler. – 2020. – №10 (3). – S. 142–156.
10. Valchak K., Kellary W., White M. Sanal müze sergileri // Bilgisayar. – 2006. – №39 (3). – S. 93–95.
11. Callaway C., Stock O., Dekoven E., Noy K., Citron Y., Dobrin Y. Enstrümantal Müzede mobil drama: Koordineli konuşmalar yoluyla grup konuşmalarını teşvik etmek // Yeni Hipermedia ve Multimedya İncelemesi. – 2012. – №18 (1-2). – S. 37–61.
12. Sar E., Sagkol T. Eğitim fakültelerinde müze eğitimi kursuna duyulan ihtiyaç hakkında // HAYEF Eğitim Dergisi. – 2013. – №10 (2). – S. 83–90.
13. Karaosmanoğlu G. Müzede yaratıcı drama ile öğrenme deneyimi: İstanbul Arkeoloji müzelerine bir örnek // Yaratıcı Drama Dergisi. – 2017. – №12 (2). – S. 43–62.
14. Georgiou D., Stefan L. Sanal Müzeler: Dijital çağda kültürel kimlikle çalışmak // Uluslararası Bilim Konferansı'nda e-öğrenme ve eğitim yazılımı. Ulusal Savunma Üniversitesi «Karol I». – 2018. – Cilt 4. – S. 463–470.
15. Callaway C., Stock O., Dekoven E., Noy K., Citron Y., Dobrin Y. Enstrümantal Müzede mobil drama: Koordineli konuşmalar yoluyla grup konuşmalarını teşvik etmek // Yeni Hipermedia ve Multimedya İncelemesi. – 2012. – №18 (1-2). – S. 37–61.

REFERENCES

1. Eralin Q.E. Beineleu shygarmalaryn bagalau [Evaluation of visual works]. – Almaty: Kibersmit, 2021. – 188 b. [in Kazakh]
2. Kuzin V.S. Psihologiya [Psychology]. – M.: Prosveshenie, 1982. – 358 s. [in Russian]
3. Bulut P., Uzun E.B. Sanal müzeler ve yaratıcı dramalar için atölye önerisi: Müze sınıfa geliyor! [Workshop proposal for virtual museums and creative dramas: The museum is coming to the classroom!] // Yaratıcı Drama Dergisi. – 2021. – №16 (1). – S. 131–156. [in Turkish]
4. Demirel I.N. Öğretmen adaylarının müzelerdeki eğitim uygulamalarına ilişkin sınıf öğretmeni adaylarının öz yeterliliği [The self-sufficiency of classroom teacher candidates regarding the educational practices of teacher candidates in museums] // Olmak Abant Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi İzzet Baysal. – 2020. – №20 (1). – S. 585–604. [in Turkish]
5. Elçi E., Uzunboylu H. Değerleri beslemek için evrensel ve kültürel bir değer ölçeği oluşturmak [Creating a universal and cultural value scale to nurture values] // Güney Afrika Eğitim Dergisi. – 2019. – №40 (1). – S. 1–8. [in Turkish]
6. Erem E. Öğrencilerin okul öncesi eğitim müfredatında Müze Eğitimi Seçmeli Dersine ihtiyaç duyma konusundaki görüşlerini incelemek [To examine students' views on the need for Museum Education Elective Course in preschool education curriculum] // Yaratıcı Drama Dergisi. – 2017. – №12 (2). – S. 31–42. [in Turkish]
7. Islek D., Danceu I. Sanal bir eğitim ortamında uygulanan müze eğitimi deneyiminin gelecekteki öğretmenlerin görüşlerine etkisi [The effect of museum education experience applied in a virtual educational environment on the opinions of future teachers] // Revista de Cercetare si Interventie Sociala. – 2019. – №67. – S.114–125. [in Turkish]
8. Karaşeva Z., Amirova A., Ageeva L., Cazdykbayeva M., Widullakızıy E. İlkokul çağındaki çocuklarda öğrenme iletişimi becerilerini oluşturmak için gelecekteki profesyonellerin hazırlanması [Preparation of future professionals to build learning communication skills in primary school aged children] // Dünya Eğitim Teknolojileri Dergisi: Güncel konular, bağlantı kesildi. – 2021. – №13 (3). – S. 467–484. [in Turkish]
9. Ulgener P., Minalay H., Ture A., Tugutlu V., Harper M.G. Lise öğrencilerinin sorunlu internet kullanımı ile COVID-19 pandemi sırasında öğrenme gecikmesi ile ilişkili davranışlar arasındaki ilişkiyi araştırmak [To investigate the relationship between problematic internet use of high school students and behaviors associated with learning Deceleration during the COVID-19 pandemic] // Okullarda Küresel Liderlik ve Danışmanlık Dergisi: Modern Perspektifler. – 2020. – №10 (3). – S. 142–156. [in Turkish]
10. Valchak K., Kellary W., White M. Sanal müze sergileri [Virtual museum exhibitions] // Bilgisayar. – 2006. – №39 (3). – S. 93–95. [in Turkish]
11. Callaway C., Stock O., Dekoven E., Noy K., Citron Y., Dobrin Y. Enstrümantal Müzede mobil drama: Koordineli konuşmalar yoluyla grup konuşmalarını teşvik etmek [Mobile drama at the Instrumental Museum: Encouraging group conversations through coordinated conversations] // Yeni Hipermedia ve Multimedya İncelemesi. – 2012. – №18(1-2). – S. 37–61. [in Turkish]
12. Sar E., Sagkol T. Eğitim fakültelerinde müze eğitimi kursuna duyulan ihtiyaç hakkında [About the need for a museum education course in faculties of education] // HAYEF Eğitim Dergisi. – 2013. – №10 (2). – S. 83–90. [in Turkish]
13. Karaosmanoğlu G. Müzede yaratıcı drama ile öğrenme deneyimi: İstanbul Arkeoloji müzelerine bir örnek [Learning experience with creative drama at the museum: an example of Istanbul Archaeological museums] // Yaratıcı Drama Dergisi. – 2017. – №12 (2). – S. 43–62. [in Turkish]
14. Georgiou D., Stefan L. Sanal Müzeler: Dijital çağda kültürel kimlikle çalışmak [Virtual Museums: Working with cultural identity in the digital age] // Uluslararası Bilim Konferansı'nda e-öğrenme ve eğitim yazılımı. Ulusal Savunma Üniversitesi «Karol I». – 2018. – Cilt 4. – S. 463–470. [in Turkish]
15. Callaway C., Stock O., Dekoven E., Noy K., Citron Y., Dobrin Y. Enstrümantal Müzede mobil drama: Koordineli konuşmalar yoluyla grup konuşmalarını teşvik etmek [Mobile drama at the Instrumental Museum: Encouraging group conversations through coordinated conversations] // Yeni Hipermedia ve Multimedya İncelemesi. – 2012. – №18 (1-2). – S. 37–61. [in Turkish]